

આशा કુમારી ભાકૃઅનુપ-ભારતીય
કૃષિ અનુસંધાન સંસ્થાન, હજારીબાગ, (ઝારখণ্ড)

પ્રિયંકા ખાતી ભાકૃઅનુપ
વિવેકાનંદ પર્વતીય કૃષિ અનુસંધાન સંસ્થાન,
અલ્મોડા (ઉત્તરાખણ્ડ)-263601

સૂખા તનાવ કૃષિ ઉત્પાદકતા પર પ્રમુખ બાધાઓં મંસે એક હૈ ઔર ઇસમં ઔર વૃદ્ધિ હોને કી સંભાવના હૈ । પહાડી કૃષિ કે પરિદૃશ્ય કી આર દેખતે હુએ આજ ભી ઉત્તર પશ્ચિમી હિમાલય મંસે ફસલ ઉત્પાદન કા 60 પ્રતિશત હિસ્સા વર્ષ પર નિર્ધારિત હૈ । સિંચાઈ કે લિએ પાની કે અપર્યાપ્ત ઉપયોગ એક બડી ચુનૌતી હૈ ।

વાટરશેડ પ્રબંધન નિદેશાલય દેહગઢુન કે અનુસાર ઉત્તરાખણ્ડ મંસે લગભગ 55 પ્રતિશત કૃષિ યોગ્ય ક્ષેત્ર વર્ષ આધારિત હૈ । ઉત્તરાખણ્ડ મંસે બારિશ કે લિએ 3 સે 4 સીમિત મહીને ઔર ઢલાન કે કારણ પાની અપવાહ હો જાના અન્ય ચુનૌતીઓં મંસે એક હૈ ।

પૌથોની વિકાસ પર સૂખે કા પ્રભાવ

સૂખે પૌથોની મંસે હોને વાલે સામાન્ય પ્રક્રિયાઓં કો, વિકાસ કાર્યોની કો, એવં ટાર્ગર પ્રેશર કો પ્રભાવિત કરતા હૈ । ઇસકે અલાવા યાં મિન્ટી કે પોષક તત્વોની (નાઇટ્રેટ, સલ્ફેટ, કેલ્ચિયમ, મૈન્ગનેશિયમ, સિલિકાની કી ઉપલબ્ધતા ઔર પરિવહન કો પ્રભાવિત કરતા હૈ ક્યારોકિંગ વે પાની દ્વારા જડોં તક લે જાયા જાતા હૈ । સૂખે કે તનાવ કે કારણ કલોરોફિલ મંસે કમી હો જાતી હૈ જિસકી વજની સે ફોટો ઑક્સિડેશન હોતા હૈ । ઇસ પ્રકાર યાં કારણ કલોરોફિલ મંસે કે તનાવ કો કમ કરતે હૈ । પૌથોની વિકાસ કો બઢાવા દેનેવાલે સૂક્ષ્મજીવોની પૌથોની દ્વારા નિકલને વાલે હોમોન્સ્સ કે સ્તર કો પ્રભાવિત કરતે હૈ । યાં અપ્રત્યક્ષ રૂપ સે રોગાણુઓની કે ખિલાફ પૌથોની પ્રતિ રક્ષાપ્રાણાલી કો પ્રોત્સાહિત કરતે હૈ । રાઇજોસ્ફેરિક બૈક્ટીરિયા પૌથોની મંસે જૈવ રાસાયનિક માપદંડોની મંસે પરિવર્તન કે માધ્યમ સે સૂખે સે બ્ચાવ કરતે હૈ । બૈક્ટીરિયલ આઇસોલેટ્સ પૌથોની કી હોમોન્સ્સ કે ગતિવિધિ કો સંશોધિત કરતે હૈ । જિસ સે પ્રકાર સંશોધણ મંસે સુધાર હોતા હૈ । ઇસી કે સાથ હી યે લાભકારી સૂક્ષ્મજીવ એંટીઑક્સીડેંટ, ઓસ્મોલાઇટ્સ ઔર એક્સો-પાલી સૈકરાઇડ્સ કો ઉત્પાદન કરતે હૈ । જો પૌથોની કો સૂખે જૈસે તનાવ સે નિપટને મંદદ કરતે હૈ ।

સૂખા તનાવ પ્રબંધન મંસે પૌથોની ઔર સૂક્ષ્મજીવોની દ્વારા મિશ્રિત અલ્પીકરણ રણનીતિ

સૂખે કે તનાવ કો કમ કરને ઔર પૌથોની વિકાસ કો બઢાવા દેનેવાલે સૂક્ષ્મજીવોની ભૂમિકા

વિવિધ વાતાવરણ કે પ્રાકૃતિક નિવાસી સૂક્ષ્મજીવ ભારી મેટાબોલિક ક્ષમતાઓ કે દ્વારા અજૈવિક તનાવોની કો કમ કરને મંસે સહયોગી હૈનું । ચૂકિ પૌથોની કે સાથ સૂક્ષ્મજીવોની કો પરસ્પર મિલન જીવિત પારિસ્થિતિક કી તંત્ર કો એક અભિન હિસ્સા હૈ । ઇસલિએ ઉંહેં પ્રાકૃતિક સાઝેદાર માના જાતા હૈ । જો પ્રતિકુલ બાહી પારિસ્થિતિયોને રક્ષા પ્રદાન કરતે હૈનું । પૌથોની મંસે મૌજૂદ સેલુલર પ્રણાલી કે ભીતર પૌથોની એવં સૂક્ષ્મજીવ કે બીચ પરસ્પર ક્રિયા એક જટિલ તત્ત્વ હૈ । જડોં ઔર પૌથોની કે ઊતકોનો સે જુડે લાભકારી સૂક્ષ્મજીવ વિભિન્ન પ્રકાર કે તત્ત્વોની દ્વારા પૌથોની કે તનાવ કો કમ કરતે હૈ । પૌથોની વિકાસ કો બઢાવા દેનેવાલે સૂક્ષ્મજીવોની પૌથોની દ્વારા નિકલને વાલે હોમોન્સ્સ કે સ્તર કો પ્રભાવિત કરતે હૈ । યાં અપ્રત્યક્ષ રૂપ સે રોગાણુઓની કે ખિલાફ પૌથોની પ્રતિ રક્ષાપ્રાણાલી કો પ્રોત્સાહિત કરતે હૈ । રાઇજોસ્ફેરિક બૈક્ટીરિયા પૌથોની મંસે જૈવ રાસાયનિક માપદંડોની મંસે પરિવર્તન કે માધ્યમ સે સૂખે સે બ્ચાવ કરતે હૈ । બૈક્ટીરિયલ આઇસોલેટ્સ પૌથોની કી હોમોન્સ્સ કે ગતિવિધિ કો સંશોધિત કરતે હૈ । જિસ સે પ્રકાર સંશોધણ મંસે સુધાર હોતા હૈ । ઇસી કે સાથ હી યે લાભકારી સૂક્ષ્મજીવ એંટીઑક્સીડેંટ, ઓસ્મોલાઇટ્સ ઔર એક્સો-પાલી સૈકરાઇડ્સ કો ઉત્પાદન કરતે હૈ । જો પૌથોની કો સૂખે જૈસે તનાવ સે નિપટને મંદદ કરતે હૈ ।

સૂખે તનાવ મંસે પૌથોની વિકાસ કો બઢાવા દેનેવાલે સૂક્ષ્મજીવ

સિનેટોબૈક્ટર ઔર સૂઢોમોનાસ પૌથોની કો તના -પત્તી

બાયોમાસ ઔર પ્રકશણાંસ્લેશણ ગતિવિધિ કો બઢાને કે લિએ જાના જાતા હૈ । સ્ટેનોટ્રોફોમોનસ રહિજોફિલા ડીએસેએમ 14405 ટી તનાવ સંરક્ષણ કે લિએ એક આનુવાશિક રૂપ સે સંશોધિત જીવાળું હૈ । એજોસ્પિલમબ્રાસિલેસેસ ઔર બૈસિલસયૂમિલસ દેશી ફલી તનાવ કે ખિલાફ કામ કરને કે લિએ જાને જાતે હૈ । ફેલોબેક્ટેરિયમ બૈસીસેકેરિયમ સ્ટ્રેન એસ્ટીએમ 196 એબ્સિસિક અસ્લ કે સ્તર કો બઢાતા હૈ । જો પત્તીયોને મેવાષોત્સર્જન કો કમ કરતા હૈ । ઇસી તરહ એજોસ્પિલુસ લિપોફેર્સ્લુમ એબ્સિસિક અસ્લ કે સ્તર મંદદ કરતે હૈ । આકૃતિ : 1 સૂખા તનાવ સહિત્યુસ્થિત કા ઉલ્લેખ કરતી હૈ । જો પોલીઇથાઇલોન ગ્લાઇકોલ કો 40% એકાગ્રતા તક સહન કરને મંદદ કરતે હૈ ।

નિષ્ઠા

સૂખા તનાવ કૃષિ ઉત્પાદકતા કે લિએ એક ગંભીર પર્યાવરણીય બાધા હૈ । પૌથોની કે વિકાસ મંસે લાભકારી સૂક્ષ્મજીવ પી.જી.પી.અર અજૈવિક તનાવોની જૈસે સૂખે કો દૂર કરને કે લિએ પૌથોની કે પ્રતિરોધઔરાનુકૂલન કો પરિભાષિત કરને ઔર ભવિષ્ય કે ખાદ્ય સુરક્ષા મુદ્દોનો કો હલ કરને મંદદ કરતે હૈ । સૂખે કી સ્થિતિ મંસે પૌથોની ઔર સૂક્ષ્મજીવ કે બીચ પરસ્પર ક્રિયા ન કેવલ પૌથોની પ્રભાવિત કરતી હૈ, બલ્લિક મિન્ટી કે ગુણોનો ભી બદલ દેતી હૈ । લાભકારી સૂક્ષ્મજીવ દ્વારા ઉત્પેરિત પ્રતિક્રિયા ઔર સૂખે તનાવ કે તહત નર્ઝી જીનોની પ્રવર્તન પૌથોની કે અસ્તિત્વ કો સુનિશ્ચિત કરને મંદદ કરતે હૈ । પૌથોની મંસે સૂખે કે તનાવ કો કમ કરને કે લિએ લાભકારી સૂક્ષ્મજીવ એક નયા અધ્યાય ખોલ સકતે હૈ ।